

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวคิดและบทบาททางการประถมศึกษา ของ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ โดยใช้วิธีวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Research) โดยใช้วิธีการศึกษาเอกสาร และวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) เป็นหลัก ประกอบข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ในการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ

1. เพื่อศึกษาแนวคิดทางการประถมศึกษาของ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ แนวคิดด้านการปฏิรูปการศึกษา ความเสมอภาคทางการศึกษา เอกภาพทางการศึกษา การขยายโอกาสทางการศึกษา การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อป้องกัน การศึกษาตลอดชีวิต และแนวคิดด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และเป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา

2. เพื่อศึกษาบทบาททางการประถมศึกษาของ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ ในการนำแนวคิดมาปฏิบัติ ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ บทบาทด้านการกำหนดนโยบายการศึกษา การวางแผนงาน การจัดงบประมาณ การประสานงาน การพัฒนาบุคลากร การพัฒนาคุณภาพการศึกษา การนิเทศการศึกษา และบทบาทด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และเป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนในการวิจัยเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร
2. การสัมภาษณ์การศึกษา บุคคลที่เกี่ยวข้องในครอบครัวและผู้เกี่ยวข้องกับศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์
3. การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์

4. การสังเคราะห์ข้อมูลตามกรอบความคิดที่กำหนดไว้
5. การเสนอผลการวิจัยในแบบพรรณนาความเชิงวิเคราะห์
(Analytical Description)

1. การศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร

ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลด้านแนวคิดและบทบาททางการประถมศึกษาของ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ จากเอกสารทางราชการ เอกสารส่วนบุคคล และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ทำการศึกษา โดยแบ่งประเภทเอกสารเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1.1 เอกสารขั้นต้น (Primary Sources) คือ เอกสารที่จัดทำขึ้นโดยศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ ได้แก่ ขีวประวัติส่วนตัว งานเขียนลายมือ ผลงานด้านการเขียนหนังสือและแบบเรียนที่แต่งให้กับกรมวิชาการ เอกสารและตำราที่จัดขึ้นให้แก่หน่วยงานต่าง ๆ หรือเป็นเอกสารทางราชการที่จัดทำขึ้นโดยผู้ที่อยู่ร่วมในเหตุการณ์หรือพบเห็นเหตุการณ์โดยตรง ได้แก่ คำสั่ง รายงานการประชุม คำกล่าวเปิดประชุม บทความ คำบรรยาย คำปราศรัย ปาฐกถา และหนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพของ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์

1.2 เอกสารขั้นรอง (Secondary Sources) คือ เอกสารที่จัดทำขึ้นโดยบุคคลที่ไม่ได้อยู่ในเหตุการณ์โดยตรง หรือเอกสารที่คัดลอกต่อ ๆ กันมาจากเอกสารขั้นต้นหรือเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ทำการศึกษา ได้แก่ รายงานการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ แผนการศึกษาแห่งชาติ หลักสูตรประถมศึกษา แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นโยบายด้านการศึกษาของคณะรัฐมนตรี หนังสือ เอกสาร วารสาร งานวิจัย และวิทยานิพนธ์ แหล่งข้อมูลในการค้นคว้าเอกสารดังกล่าวข้างต้น ได้แก่ หอสมุดแห่งชาติ ศูนย์เอกสารและตำรานานาชาติ กระทรวงศึกษาธิการ หอสมุดกรมวิชาการ หอสมุดคุรุสภา หอสมุดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา

แห่งชาติ สำนักงานหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร
 ห้องสมุดคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้องสมุดสำนักงานใหญ่
 แห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกของยูเนสโก กองแผนงานสำนักงานปลัดกระทรวง
 ศึกษาธิการ และห้องศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ ณ สำนักงานคณะกรรมการ
 การการศึกษาแห่งชาติ

การศึกษาเอกสารขั้นต้นและเอกสารขั้นรอง แบ่งออกเป็น 3 ระยะ

ระยะที่ 1 ศึกษารวบรวมข้อมูลขั้นพื้นฐานจากเอกสารด้านชีว

ประวัติ เอกสารที่แสดงผลงานทางการศึกษาของ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ
 สวัสดิ์พาณิชย์ มากำหนดเป็นกรอบในการวิจัยด้านแนวคิดทางการประถมศึกษา
 และศึกษากระบวนการบริหารการศึกษาของ ลูเซอว์ กูลิ (Luther Gulic)
 และการดำเนินงานทางการศึกษา ของ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์
 มากำหนดกรอบในการวิจัยด้านบทบาททางการประถมศึกษา

การกำหนดกรอบในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาผลงานและการ
 ดำเนินงานทางการศึกษาของ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ จาก
 เอกสารขั้นต้นและเอกสารขั้นรอง มากำหนดเป็นกรอบความคิดในการวิจัยด้าน
 แนวคิดทางการประถมศึกษาของ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ คือ
 ศึกษาแนวคิดด้านการปฏิรูปการศึกษา ความเสมอภาคทางการศึกษา เอกภาพ
 ทางการศึกษา การขยายโอกาสทางการศึกษา การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อ
 ปวงชน การศึกษาตลอดชีวิต และแนวคิดด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องและเป็น
 ประโยชน์ในการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา ระหว่าง พ.ศ. 2497-2536
 นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ศึกษากระบวนการบริหารการศึกษาของ ลูเซอว์ กูลิ และ
 การดำเนินงานทางการศึกษาของศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ มา
 กำหนดความคิดในการวิจัยด้านบทบาททางการประถมศึกษาของ ศาสตราจารย์
 ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ คือ ศึกษาด้านการกำหนดนโยบายการศึกษา การ
 วางแผน การจัดงบประมาณ การประสานงาน การพัฒนาบุคลากร การ
 พัฒนาคุณภาพการศึกษา การนิเทศการศึกษา รวมทั้งบทบาทด้านอื่น ๆ ที่
 เกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา ระหว่าง
 พ.ศ. 2497-2536

ระยะที่ 2 รวบรวมข้อมูลจากเอกสารขั้นต้นและเอกสารชั้นรองเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย รวมทั้งเป็นข้อมูลพื้นฐานในการสร้างแนวคำถามในการสัมภาษณ์

ระยะที่ 3 นำข้อมูลมาแยกแยะวิเคราะห์ และสังเคราะห์เป็นหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ระยะที่ 4 สรุปผลการวิจัย

2. การสัมภาษณ์นักการศึกษา บุคคลที่ใกล้ชิดในครอบครัว และผู้ที่เกี่ยวข้องกับ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์

การสัมภาษณ์ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ

2.1 เพื่อรวบรวมข้อมูลด้านแนวคิดและบทบาททางการประถมศึกษาเพิ่มเติมจากการศึกษาได้จากเอกสารขั้นต้นและเอกสารชั้นรองให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

2.2 เพื่อศึกษาแนวคิดและบทบาททางการประถมศึกษาด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา

การสัมภาษณ์ มีขั้นตอนดังนี้

1. คัดเลือกผู้ให้การสัมภาษณ์ โดยใช้การสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Random Slamping) มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณา คือ

1.1 นักการศึกษา ที่เป็นผู้ให้ข้อมูลด้านแนวคิดและบทบาททางการประถมศึกษาจะต้องเป็นผู้ที่เคยปฏิบัติงานทางการศึกษาร่วมกับศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ แบ่งตามช่วงระยะเวลาที่เกิดแนวคิดต่าง ๆ ระหว่าง พ.ศ. 2497 - 2536

1.2 เป็นนักการศึกษาที่สามารถทำการติดต่อสัมภาษณ์ได้

1.3 บุคคลที่ใกล้ชิดในครอบครัว เป็นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลด้านอดีตชีวิตและภูมิหลังของ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ ได้เป็นอย่างดี

1.4 บุคคลผู้เกี่ยวข้องกับศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ เป็นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลด้านส่วนตัว และการปฏิบัติงานทางการศึกษา ของ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ ได้เป็นอย่างดี

จากเกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้สัมภาษณ์ดังกล่าว สามารถจำแนกผู้ให้ การสัมภาษณ์ออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 นักการศึกษาที่เคยปฏิบัติงานทางการศึกษาร่วมกับ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ ระหว่าง พ.ศ. 2497 - 2536 ในช่วง เวลาดังกล่าวแบ่งกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ตามเรื่องที่จะศึกษา ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลด้านปฏิรูปการศึกษา และด้านเอกภาพการศึกษา ได้แก่

ศาสตราจารย์นายแพทย์บุญสม มาร์ติน

ศาสตราจารย์ ดร. สิปปนนท์ เกตุทัต

ผู้ให้ข้อมูลด้านความเสมอภาคทางการศึกษา ได้แก่

ดร. ชำรง บัวศรี

ดร. จรูญ มิลินทร์

คุณหญิงจวบ จิรโรจน์

นางมัทธนา สังคกฤษ

ผู้ให้ข้อมูลด้านขยายโอกาสทางการศึกษา ได้แก่

นายสุวรรณ จันทร์สม

ดร. อรุณ ปรีดีดีลิก

ผู้ให้ข้อมูลด้านการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อปวงชน ได้แก่

ดร. วิชัย ตันศิริ

ดร. โกวิท วรพัฒน์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ให้ข้อมูลด้านการศึกษาลดชีวิต ได้แก่

ดร. โกวิท วรพัฒน์

ดร. กษมา วรวรรณ ณ อยุธยา

กลุ่มที่ 2 บุคคลผู้ใกล้ชิดในครอบครัวและผู้เกี่ยวข้องเป็นผู้ให้ข้อมูล
ด้านอัตชีวประวัติและภูมิหลัง ของ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ ได้แก่

นางชูศรี สวัสดิ์พาณิชย์

นางสมจิต ชัยยศ

นายสมศักดิ์ ดลประสิทธิ์

2. การสร้างแบบสัมภาษณ์ แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) ตามกรอบความคิดในการวิจัยที่กำหนดไว้โดยมีวิธีการสร้างดังนี้

2.1 ศึกษาเอกสารขั้นต้นและเอกสารชั้นรอง เกี่ยวกับแนวคิดและบทบาททางการประถมศึกษา ของ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการตั้งประเด็นคำถามที่ต้องการหาคำตอบเพิ่มเติมจากการศึกษาเอกสาร โดยการตั้งเป็นแนวคำถามในการสัมภาษณ์เป็นแบบกว้าง ๆ ครอบคลุมเนื้อหาที่จะศึกษาเพื่อให้ได้คำตอบมาเสริมข้อมูลที่ศึกษาได้จากเอกสารให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

2.2 สร้างแบบสัมภาษณ์ จำนวน 2 ชุด (ดูรายละเอียดในภาคผนวก ค)

ชุดที่ 1 แบบสัมภาษณ์แนวคิดและบทบาททางการประถมศึกษาของ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ สำหรับใช้สัมภาษณ์บุคคลกลุ่มที่ 1

ชุดที่ 2 แบบสัมภาษณ์อัตชีวประวัติและภูมิหลัง ของ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ สำหรับใช้สัมภาษณ์บุคคลกลุ่มที่ 2

2.3 นำแบบสัมภาษณ์ทั้ง 2 ชุด ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน ตรวจสอบ พิจารณาเนื้อหา และความครอบคลุมในเรื่องที่จะทำการศึกษา โดยกำหนดเกณฑ์การเลือกผู้ทรงคุณวุฒิดังนี้

2.3.1 เป็นผู้ติดตามผลงานของ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ
สวัสดิ์พาณิชย์

2.3.2 เป็นผู้มีความเข้าใจความเป็นมาของการศึกษาระดับประถมศึกษาเป็นอย่างดี

2.3.3 เป็นผู้มีความรู้และความเข้าใจในการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์เป็นอย่างดี

ผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน ที่ได้กรุณาเป็นผู้ตรวจแบบสัมภาษณ์
ได้แก่

1. อาจารย์กิตติคุณ ประจำภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. อาจารย์ประจำภาควิชาสารัตถศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. อาจารย์ประจำภาควิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
4. ผู้อำนวยการกองการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
5. ผู้เชี่ยวชาญกองการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (ดูรายละเอียดในภาคผนวก ก)

นำแบบสัมภาษณ์ทั้ง 2 ชุดมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ
ก่อนนำไปสัมภาษณ์ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ทำการคัดเลือกไว้

3. ดำเนินการสัมภาษณ์ มีขั้นตอนดังนี้

3.1 ติดต่อขอสัมภาษณ์ล่วงหน้าด้วยตนเอง โดยขอหนังสือจาก
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อขอความร่วมมือในการให้สัมภาษณ์
พร้อมกับชี้แจงถึงความสำคัญของการให้สัมภาษณ์ของแต่ละท่านที่มีต่องานวิจัย

3.2 นำแนวคำถามในการสัมภาษณ์ ไปให้ผู้ให้สัมภาษณ์
ล่วงหน้า และนัดหมาย วัน เวลา ที่จะให้การสัมภาษณ์

3.3 ทำการสัมภาษณ์ตามวัน เวลา ที่ผู้ให้สัมภาษณ์นัดหมายไว้

3.4 วิธีการสัมภาษณ์ ผู้สัมภาษณ์ทำการสัมภาษณ์ผู้ให้สัมภาษณ์

ด้วยตนเอง โดยใช้แนวคำถามจากแบบสัมภาษณ์ เป็นคำถามแบบกว้าง ๆ ให้ผู้ตอบเล่าเรื่อง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และเกี่ยวข้องกับประเด็นที่จะศึกษา สลับกับการตั้งคำถามในประเด็นปลีกย่อยที่ยังสงสัย เพื่อให้ได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์สมบูรณ์ที่สุด ทำการสัมภาษณ์ 1 ครั้งใช้เวลาไม่เกิน 1 ชั่วโมง

3.5 บันทึกการสัมภาษณ์โดยใช้แถบบันทึกเสียง

3.6 ถอดคำสัมภาษณ์จากแถบบันทึกเสียง พิจารณาตรวจสอบการให้คำให้การสัมภาษณ์ เพื่อรวบรวมข้อมูลที่จะใช้ในการวิจัยต่อไป

3. การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์

นำข้อมูลที่รวบรวมได้จากการศึกษาเอกสารขั้นต้นและ เอกสารชั้นรอง และการสัมภาษณ์ แยกข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่ในเรื่องที่จะศึกษาตามกรอบความคิดของการวิจัย นำข้อมูลที่แยกเป็นหมวดหมู่ มาศึกษาตามระเบียบวิธีทางประวัติศาสตร์ คือ

3.1 ตรวจสอบเอกสารโดยทำการวิพากษ์วิธีทางประวัติศาสตร์ แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน

3.1.1 การวิพากษ์ภายนอก (External Criticism) เป็นการพิจารณาว่าข้อมูลจากเอกสารเป็นหลักฐานที่แท้จริงหรือไม่ โดยดูอายุของเอกสาร ความน่าเชื่อถือของผู้เขียน เนื้อหาถูกต้องตามกาลเวลา ความถูกต้องของการอ้างอิง ทั้งนี้เพื่อสกัดหลักฐานที่ไม่น่าเชื่อถือออกไป

3.1.2 การวิพากษ์ภายใน (Internal Criticism) เป็นการพิจารณาความถูกต้อง ความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่ศึกษาได้ และหาความหมายที่แท้จริงของข้อมูลที่ปรากฏ ทั้งนี้ข้อมูลในเอกสารอาจคลาดเคลื่อน เพราะผู้บันทึกมีอคติแอบแฝงอยู่ โดยพิจารณาว่าผู้เขียนเอกสารมีความเชี่ยวชาญในเรื่องที่เขียนหรือไม่ เพื่อประเมินว่าเนื้อหาที่อยู่ในหลักฐานมีความน่าเชื่อถือเพียงใด

นำข้อมูลที่ตรวจสอบโดยการวิพากษ์แล้วมาอธิบาย (Explanation) ตีความ (Interpretation) โดยตีความจากถ้อยคำ ที่สนคดี ความเชื่อ หรือความคิดเห็นของผู้เขียนข้อมูล เพื่อให้ได้ความหมายที่แท้จริง โดยแสดงให้เห็นถึงสาเหตุของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น หรือพฤติกรรมที่ส่งผลก่อให้เกิดแนวคิดทางการประถมศึกษา โดยใช้ข้อมูลด้านอัตชีวประวัติ การเมือง เศรษฐกิจ และสังคมในแต่ละยุค มาประกอบการวิเคราะห์

4. การสังเคราะห์ข้อมูลตามกรอบความคิดที่กำหนดไว้

รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มาหาความสัมพันธ์ต่อเนื่องของเรื่องราว เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ของเหตุและผลของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อนำเสนอผลงานวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

5. การนำเสนอผลการวิจัยในลักษณะการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description)

รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสังเคราะห์มาเรียบเรียงแล้วเสนอผลการวิจัยเป็นการพรรณนาความเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) โดยนำเสนอแยกเป็น 6 บท ได้แก่ บทที่ 1 บทนำ บทที่ 2 อัตชีวประวัติและภูมิหลัง บทที่ 3 วิชิตำเนินการวิจัย บทที่ 4 แนวคิดทางการประถมศึกษา บทที่ 5 บทบาททางการประถมศึกษา บทที่ 6 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย